

Stanisław Garlicki

Emerytury i renty

Palestra 13/2(134), 15-28

1969

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ludowemu. Przecistawiając się wrogim poczynaniom sił zewnętrznych i wewnętrznych, adwokatura polska określa w ten sposób swoje stanowisko polityczne zgodnie z zasadami ustalonymi przez V Zjazd PZPR i dobrze pojętymi interesami narodu.

Z perspektywy 50 lat od odzyskania niepodległości przez naród polski i 24 lat Polski Ludowej, bogatsza o doświadczenia i tradycje postępowej przeszłości narodu i swoich poprzedników w zawodzie — adwokatura wkracza w nowe pięćdziesięciolecie z niezłomną wolą kształtowania stosunków międzyludzkich na zasadach sprawiedliwości społecznej i humanizmu socjalistycznego pod kierownictwem Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej.

STANISŁAW GARLICKI

Emerytury i renty

I. UWAGI WSTĘPNE

W związku z objęciem adwokatów-członków zespołów i ich rodzin ubezpieczeniem społecznym z mocy art. 77 ustawy o ustroju adwokatury oraz w związku z wydanym na podstawie art. 107 tej ustawy rozporządzeniem z dn. 4.III.1964 r. (Dz. U. Nr 10, poz. 62), zwanym dalej „rozporządzeniem” — zamieściłem w nrze 5 „Palestry” z 1964 r. artykuł pt.: Ubezpieczenie społeczne adwokatury.

Z dniem 1.I.1968 r. weszła w życie ustawa o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin¹, która uchyliła przepisy obowiązującego do tej daty dekretu z dn. 25.VI.1954 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym². Ponieważ wywody powołanej wyżej mojej pracy w części dotyczącej zaopatrzenia emerytalnego oparte były na przepisach dekretu, sądzę, że będzie rzeczą pożyteczną omówienie obecnego stanu prawnego w tym zakresie, zwłaszcza że niezależnie od ukazania się nowego aktu normatywnego zjawily się pewne zagadnienia, które nie zostały ujęte w moim poprzednim artykule.

Dalsze moje uwagi dotyczyć będą tylko zaopatrzenia emerytalnego. Pomijam więc inne zagadnienia ubezpieczenia społecznego adwokatów, w szczególności ubezpieczenie na wypadek choroby i macierzyństwa, ubezpieczenie rodzinne, składki na ubezpieczenie oraz czynności zespołów w zakresie ubezpieczenia społecznego. W tych dziedzinach nie nastąpiły zmiany, wywody więc mego artykułu nie straciły na aktualności.

1 Dz. U. Nr 3, poz. 6.

2 Tekst jednolity: Dz. U. z 1958 r. Nr 23, poz. 97.

Dodać tylko należy, że z mocy ustawy z dn. 23.I.1968 r. o funduszu emerytalnym³ oraz rozp. Rady Min. z dn. 20.II.1968 r.⁴ zespoły — począwszy od 1.IV.1968 r. — wpłacają do ZUS-u oprócz składki na ubezpieczenie społeczne również składkę na cele emerytalne w wysokości 3% od wynagrodzenia członków zespołu, stanowiącego podstawę obliczenia podatku od wynagrodzeń.

Istnieje różnica między składką na ubezpieczenie społeczne a składką na cele emerytalne. Pierwszą opłaca zespół z opłat za czynności zawodowe; stanowi ona składnik kosztów administracyjnych zespołu (§ 30 pkt 4 rozp. w sprawie zespołów adwokackich). Natomiast składkę na cele emerytalne uiszcza członek zespołu ze swego wynagrodzenia; zespół jest tylko płatnikiem tej składki do ZUS-u. Ponieważ jednocześnie rozp. Min. Finansów z dn. 20.II.1968 r.⁵ obniżyło odpowiednio skalę podatku od wynagrodzeń, przeto opłacanie składki na cele emerytalne nie stanowi w rezultacie żadnego dodatkowego obciążenia dla adwokata-członka zespołu. Zaznaczyć też należy w tym miejscu, że od kwot wypłaconych adwokatom przez zespół z tytułu funduszu urlopowego nie pobiera się składek na rzecz ZUS-u, gdyż wypłaty z tego tytułu są częścią wynagrodzenia netto. Warto też dodać, że przy obliczaniu podatku wyrównawczego odlicza się od uzyskiwanego w zespole dochodu nie tylko podatek od wynagrodzeń, ale również składkę na fundusz emerytalny.

Ramy niniejszej pracy nie pozwalają na wyczerpujące przedstawienie omawianych spraw. Muszę się więc ograniczyć do podstawowych zagadnień z zakresu zaopatrzenia emerytalnego przy jednoczesnym przedstawieniu — możliwie wyczerpującym — specyfiki tego zaopatrzenia, jeśli chodzi o adwokatów-członków zespołu.

Wypada w tym miejscu dodać, że obszerne omówienie zmian, jakie wprowadziła ustawa z dn. 23.I.1968 r. o zaopatrzeniu emerytalnym, zawiera praca T. Gleixnera pt. „Reforma systemu emerytalno-rentowego”⁶.

II. OKRESY ZATRUDNIENIA

Z zaopatrzenia emerytalnego przypadają następujące świadczenia pieniężne:

- a) emerytura,
- b) renta inwalidzka,
- c) renta rodzinna,
- d) dodatki do emerytury i rent,
- e) zasiłek pogrzebowy (art. 2).

Warunkiem otrzymania emerytury i renty inwalidzkiej jest przede wszystkim pozostawanie przez odpowiedni okres w zatrudnieniu (nie dotyczy to rent inwalidzkich z tytułu wypadku w zatrudnieniu — patrz niżej pkt VII).

3 Dz. U. Nr 3, poz. 7.

4 Dz. U. Nr 5, poz. 29.

5 Dz. U. Nr 5, poz. 30.

6 „Nowe Prawo” z 1968 r. nr 6, s. 918 i nast.

Ponieważ dodatki do rent przysługują osobom uprawnionym do otrzymywania emerytury lub renty (art. 40), a renta rodzinna — członkom rodziny osoby, która bądź w chwili śmierci spełniała warunki do uzyskania emerytury lub renty inwalidzkiej, bądź też miała już prawo do jednego z tych świadczeń (art. 30), przeto dla uzyskania tych świadczeń konieczne jest również pozostawanie przez odpowiedni okres w zatrudnieniu. Przy rencie rodzinnej chodzi oczywiście o pozostawanie przez odpowiedni okres w zatrudnieniu zmarłego żywiciela rodziny, a nie członków rodziny.

Dekret z dn. 25.VI.1954 r. o p.z.e. stosował się w zasadzie do pracowników i ich rodzin. Członków zespołu zaś nie łączy z zespołem stosunek pracy⁷, wobec czego z braku szczególnego przepisu adwokatów-członków zespołu nie obejmowałyby zaopatrzenie emerytalne. Konieczny był więc z tego względu przepis art. 77 ustawy o ustroju adwokatury, który adwokatom-członkom zespołu przyznawał, na równi z pracownikami, m. in. prawo do zaopatrzenia emerytalnego.

Artykuł 5 ustawy o zaop. emeryt. określa w ust. 1, kto jest pracownikiem w rozumieniu ustawy, a ust. 2 stanowi, że za pracownika w rozumieniu ustawy uważa się również m. in. adwokata z tytułu pracy w zespołach adwokackich od dnia 1.I.1964 r. Ze sformułowania tego wynika zatem, że ustawa przyjmuje, iż adwokata-członka zespołu nie łączy z zespołem stosunek pracy; jedynie dla swych celów każe go ona uważać za pracownika, tzn. każe go traktować, jakby był pracownikiem.

Potwierdzają ten pogląd również przepisy art. 8 i 9 ustawy. Zgodnie więc z art. 8 ust. 1 za okresy zatrudnienia uważa się okresy pozostawiania w stosunku pracy. Ponieważ adwokat-członek zespołu nie pozostaje do zespołu w stosunku pracy, przeto okres członkostwa w zespole (od 1.I.1964 r.) nie jest okresem zatrudnienia w rozumieniu art. 8 ustawy. Licząc się z tym, że z zaopatrzenia emerytalnego korzystać mogą nie tylko pracownicy *sensu stricto* (art. 5 ust. 1 ustawy), ale także inne osoby, których ustawa w tym zakresie uważa za pracowników (art. 5 ust. 2 ustawy), wprowadza ona obok okresu zatrudnienia okresy równorzędne z zatrudnieniem (art. 9). Jest to pojęcie nowe, nie znane dekretowi o p.z.e. Wprawdzie również według przepisów dekretu nie tylko okresy pracy uznawane były za zatrudnienie (art. 7 ust. 1 zd. 2 dekretu: pewne okresy nauki, pobieranie zasiłków i in.), jednakże dekret uważał te okresy po prostu za zatrudnienie, nie wprowadzając pojęcia okresów równorzędnych z zatrudnieniem. Właśnie dlatego, że praca w zespole nie wynika ze stosunku pracy (art. 5 ust. 1 ustawy), lecz jest wymieniona w art. 5 ust. 2 ustawy, okres tej pracy określa ustawa nie jako okres zatrudnienia, lecz jako okres równorzędny z zatrudnieniem (art. 9 pkt 7). Podkreślić jednak należy, że pomiędzy okresem zatrudnienia a okresem równorzędnym z zatrudnieniem nie ma absolutnie żadnej różnicy i każdy z nich daje takie samo prawo do świadczeń z zaopatrzenia emerytalnego. W szczególności można nie mieć w ogóle żadnego okresu zatrudnienia, a tylko wyłącznie okresy równorzędne z zatrudnieniem, i to w pełni uzasadni — przy ziszczeniu się pozostałych warunków ustawowych — prawo do zaopatrzenia emerytalnego. Również można uzyskać wymiar

⁷ Patr.: mój artykuł: Charakter prawny zespołu adwokackiego i stosunku łączącego adwokata z zespołem, „Palestra” z 1964 r. nr 4, s. 4.

świadczeń wyłącznie na podstawie zarobków (czy dochodów) z okresów uznanych za równorzędne z zatrudnieniem (inaczej przy okresach zaliczalnych do zatrudnienia — patrz: pkt następny).

Ze względu na unormowanie w ustawie uprawnień do zaopatrzenia emerytalnego adwokatów-członków zespołu i członków rodzin tych adwokatów, przepis art. 77 ustawy o ustroju adwokatury stał się bezprzedmiotowy w zakresie zaopatrzenia emerytalnego. Przepis ten jednak nadal stanowi podstawę do objęcia tych adwokatów ubezpieczeniem na wypadek choroby i macierzyństwa oraz ubezpieczeniem rodzinnym, a ponadto nadal stanowi podstawę uprawnień do świadczeń z zaopatrzenia emerytalnego, jeśli chodzi o wnioski o to zaopatrzenie, zgłoszone przed 1.I.1968 r. (art. 94—95 ustawy). Z tych względów ustawa o p.z.e. prawidłowo nie uchyliła przepisu art. 77 ustawy o ustroju adwokatury.

Należy podkreślić, że przy ocenie uprawnień do zaopatrzenia emerytalnego bierze się pod uwagę i sumuje wszystkie okresy zatrudnienia, zupełnie niezależne od tego, czy adwokat z tytułu jakiegokolwiek zatrudnienia był, czy też nie był zgłoszony do ubezpieczenia i czy były opłacane składki na ubezpieczenie społeczne. Nie mają również znaczenia przerwy w okresie zatrudnienia (patrz co do renty inwalidzkiej — pkt VI).

Praca w zespole adwokackim po 1.I.1964 r. jest okresem równorzędnym z zatrudnieniem niezależnie od tego, czy członek zespołu osiąga w danym miesiącu udział stały w podziale dochodu (§ 34 rozporządzenia w sprawie zespołów adwokackich). Okres aplikacji adwokackiej jest zatrudnieniem w rozumieniu art. 8 ustawy, co wynika z art. 89 ustawy o ustroju adwokatury. Również za zatrudnienie uznaje się okres aplikacji odbywanej pod rządem ustawy z dn. 27.VI.1950 r. o ustroju adwokatury (okólnik ZUS-u nr 118 z dn. 17.XII.1953 r.). Jeśli chodzi o aplikację sprzed tej daty oraz o aplikację sądową, odwołuję się do mego artykułu (s. 43) powołanego na wstępie tej pracy.

III. OKRESY ZALICZALNE DO ZATRUDNIENIA

Są to okresy, które nie są zatrudnieniem ani nie są uznane za równorzędne z zatrudnieniem, które jednak zalicza się do okresu czasu koniecznego do uzyskania świadczeń. Istnieją jednak zasadnicze różnice pomiędzy okresami zaliczalnymi do zatrudnienia a okresami zatrudnienia lub równorzędnymi z zatrudnieniem. Tak więc:

a) nie można uzyskać świadczeń z zaopatrzenia emerytalnego tylko na podstawie samych okresów zaliczalnych. Okresy te wywołują skutki tylko wówczas, gdy uprawniony ma — obok nich — okres zatrudnienia (lub równorzędny z zatrudnieniem). Wynika to z samego pojęcia okresu zaliczalnego do zatrudnienia: żeby jakiś okres nie będący zatrudnieniem mógł być zaliczony do zatrudnienia, musi istnieć ten okres zatrudnienia, w przeciwnym razie nie byłoby do czego zaliczać,

b) zdarzenia uzasadniające prawo do świadczeń (osiągnięcie wieku przy emeryturze, inwalidztwo przy rencie inwalidzkiej) muszą nastąpić bądź w okresie zatrudnienia lub w równorzędnym z zatrudnieniem, bądź

w określony czas po ustaniu tych okresów, a nie w okresie zaliczalnym do zatrudnienia,

c) wymiaru świadczeń dokonuje się od zarobków uzyskanych w okresie zatrudnienia lub w równorzędnym z zatrudnieniem, a nie od zarobków czy dochodów uzyskanych w okresie zaliczanym do zatrudnienia (art. 17, 19 ust. 1 pkt 2 i 23 ust. 1 pkt 3 ustawy).

Okresów zaliczalnych do zatrudnienia nie bierze się pod uwagę, jeżeli w tym samym czasie istniał okres zatrudnienia lub równorzędny. Na przykład okresem zaliczalnym jest m. in. okres tajnego nauczania w czasie okupacji, wykonywanego przez pracowników naukowych i nauczycieli. Jeżeli osoby te pozostawały w tym samym czasie w zatrudnieniu, to bierze się pod uwagę tylko zatrudnienie. Innymi słowy, w żadnym razie nie można zaliczyć tego samego okresu podwójnie.

Okresy zaliczalne do zatrudnienia wymienione są w art. 10 ustawy w 15 punktach. Ramy artykułu nie pozwalają oczywiście na ich szczegółowe omówienie. Nadmienić tylko należy, że zgodnie z pkt 15 ust. 1 art. 10 ustawy za okresy zaliczalne do okresu zatrudnienia uważa się m. in. okresy uznane w odrębnych przepisach za zaliczalne. Takim odrębnym przepisem jest § 3 i 4 rozp. z dn. 4.III.1964 r. o ubezpieczeniu społecznym adwokatów i ich rodzin.

Zgodnie z § 3 ust. 1 pkt 2 i ust. 2 rozporządzenia okresem zaliczalnym jest okres pracy w zespole przed 1.I.1964 r. Jeżeli więc adwokat wstąpił do zespołu np. 1.I.1951 r., to do okresu koniecznego do uzyskania świadczeń z zaop. emeryt. wliczy mu się cały czas pracy w zespole od 1.I.1951 r., jednakże pod warunkiem, że bądź był on nadal w zespole po 1.I.1964 r.⁸, bądź nie jest już wprawdzie w zespole po 1.I.1964 r., ale znajdował się po tej dacie w stosunku pracy (np. jako radca prawny), bądź też przed pracą w zespole, tj. przed 1.I.1951 r., pozostawał w stosunku zatrudnienia (i to kiedykolwiek, a niekoniecznie bezpośrednio przed wstąpieniem do zespołu), bądź wreszcie w czasie członkostwa w zespole w okresie pomiędzy 1.I.1951 r. a 31.XII.1963 r. pozostawał jednocześnie — choćby tylko przez pewien czas — w stosunku pracy np. jako radca prawny na podstawie umowy o pracę.

Dekret o p.z.e. zaliczał w art. 8 do okresu zatrudnienia m. in. służbę w armiach sojuszniczych w okresie wojny 1939—1945, pobyt w niewoli i pobyt w niemieckich obozach. To zaliczenie było jednak uwarunkowane pozostawaniem w stosunku zatrudnienia bezpośrednio przed tym okresem lub do 1.IX.1939 r. i pozostawaniem w zatrudnieniu przez 5 lat po wyzwoleniu (art. 8 ust. 3 dekretu). W związku z tym § 3 ust. 1 pkt 3 rozporządzenia uznawał za zatrudnienie również wykonywanie zawodu. Wystarczyło więc, że adwokat wykonywał zawód bezpośrednio przed nastąpieniem tych zdarzeń lub do 1.IX.1939 r. oraz że wykonywał go przez 5 lat po wyzwoleniu (w formie takiej, na jakie zezwalały obowiązujące wtedy przepisy, a więc m. in. przez prowadzenie kancelarii indywidualnej, radcostwo prawne choćby na podstawie umowy zlecenia itp.), aby okresy te były zaliczone do zatrudnienia.

⁸ Również w takim przypadku okres członkostwa w zespole przed 1.I.1964 r. jest tylko okresem zaliczalnym do zatrudnienia (patrz: wyrok Trybunału Ubezpiec. Społecznych z dn. 20.IV.1966 r. II TR 1948/65, OSPiKA nr 3/68, poz. 48).

Ustawa zliberalizowała zaliczenie tych okresów (rozszerzając ich katalog), mianowicie pominęła warunek pozostawania w zatrudnieniu bezpośrednio przed tym okresem lub do 1.IX.1939 r. oraz przez 5 lat po wyzwoleniu i pozwala zaliczyć te okresy każdemu, kto obok nich ma (i to kiedykolwiek) okres zatrudnienia lub równorzędny z zatrudnieniem. Z tego względu, jeśli chodzi o sprawy rozpoznawane według przepisów ustawy, § 3 ust. 1 pkt 3 rozporządzenia stał się bezprzedmiotowy, zachował jednak swe znaczenie dla spraw wszczętych przed wejściem w życie dekretu.

Co do zaliczenia okresu wykonywania zawodu adwokackiego w wypadku renty inwalidzkiej — patrz ponadto pkt VI.

IV. PODSTAWA WYMIARU ŚWIADCZEŃ

Kwotę, od której oblicza się emeryturę lub rentę, określa się mianem podstawy wymiaru świadczeń. Sprawę tę reguluje art. 17 ustawy.

Podstawą wymiaru emerytury i renty jest przeciętny miesięczny zarobek z ostatnich 12 miesięcy zatrudnienia albo z kolejnych 24 miesięcy zatrudnienia dowolnie wybranych przez zainteresowanego z ostatnich 12 lat zatrudnienia. Ustawa wprowadza pewne zmiany w stosunku do przepisu dekretu o p.z.e., polegające na tym, że według dekretu zainteresowany mógł wybrać sobie zarobek z kolejnych 10 lat zatrudnienia (art. 10 dekretu), obecnie zaś może to uczynić z kolejnych 12 lat.

Zgodnie z § 2 rozporządzenia za zarobek adwokata-członka zespołu uważa się udział w dochodach zespołu oraz dodatek za kierownictwo zespołu. Emeryturę i rentę oblicza się od udziału w dochodzie zespołu (i ewentualnie od dodatku za kierownictwo) brutto, tj. bez zmniejszenia tej kwoty o podatek od wynagrodzeń i składki na cele emerytalne. Natomiast wynagrodzenie w zespołach dawnego typu, tj. przed 1.I.1964 r., nie jest zarobkiem w rozumieniu art. 17 ustawy o p.z.e., gdyż przepis § 2 rozporządzenia z dn. 4.III.1964 r. tych wynagrodzeń nie dotyczy. Nie można więc domagać się ustalenia emerytury lub renty na podstawie zarobków osiągniętych w zespole w ciągu kolejnych 2 lat w okresie przed 1.I.1964 r.⁹

Podstawą wymiaru emerytury lub renty dla adwokata (ewentualnie dla członków jego rodziny), który wstąpił do zespołu do 31.XII.1964 r. i uzyskał prawo do świadczeń przed upływem roku pracy w zespole, stanowi jego przeciętny udział w dochodach zespołu za okres jego pracy w zespole, choć okres ten nie wynosi roku. Ogólny dochód adwokata w takim wypadku dzieli się przez liczbę miesięcy jego pracy w zespole, uzyskany zaś iloraz stanowi kwotę, od której oblicza się emeryturę lub rentę¹⁰

Zgodnie z art. 17 ust. 5 pkt 2 i ust. 6 ustawy Przewodniczący Komitetu Pracy i Płac w porozumieniu z Centralną Radą Związków Zawodowych

⁹ Wyrok Trybunału Ubezpiecz. Społecznych z dn. 27.V.1966 r. III TR 351/66 („Praca i Zabezp. Społ.” z 1967 r. nr 8, s. 67). Por. też moje wyjaśnienia: „Palestra” z 1965 r. nr 4, s. 54 oraz „Palestra” z 1967 r. nr 9, s. 83.

¹⁰ Paragraf 5 rozporządzenia z dn. 4.III.1964 r. oraz § 14 rozporządzenia Przewodniczącego Komitetu Pracy i Płac z dn. 19.VIII.1968 r. (Dz. U. Nr 35, poz. 246).

i Ministrem Sprawiedliwości określi w drodze rozporządzenia podstawy wymiaru emerytury lub renty m. in. dla adwokatów-członków zespołów. Nastąpiło to w powołanym w przypisie 10 rozporządzeniu Przewodniczącego Komitetu Pracy i Płac. Zgodnie z § 5 ust. 4 tego rozporządzenia, do obliczenia podstawy wymiaru emerytury i renty przyjmuje się zarobki adwokata z tytułu pracy w zespole określone w rozporządzeniu z 4.III.1964 r., a nie zarobki wymienione w § 2 rozporządzenia z 4.III.1964 r., wskazane wyżej w niniejszym punkcie.

V. EMERYTURA

Ustawa odstąpiła od używanego przez dekret o p.z.e. określenia „renta starcza”, stosując obecnie dla tego świadczenia nazwę „emerytura”.

Emerytura przysługuje po osiągnięciu wieku (65 lat mężczyzna, 60 lat kobieta) oraz okresu zatrudnienia, wynoszącego dla mężczyzny 25 lat, a dla kobiety 20 lat.

Prawo do emerytury przysługuje tylko temu, kto osiągnął wiek emerytalny w okresie zatrudnienia lub w okresie równorzędnym z zatrudnieniem albo w ciągu 5 lat po ulywie tych okresów (art. 19—21 ustawy). Jeżeli więc np. pracownik rozpoczął pracę, mając lat 20, i pracował bez przerwy, to 25-letni okres zatrudnienia osiągnie mając 45 lat wieku. Jeżeli następnie, np. w pięćdziesiątym roku życia, zaprzestanie pracy, to gdy dojdzie do 65 lat wieku, emerytury nie otrzyma, mimo że ma ukończony wiek i wymagany okres zatrudnienia, gdyż na więcej niż 5 lat przed osiągnięciem wieku emerytalnego zaprzestał pracy. Jeżeli jednak pracownik ma 35 lat zatrudnienia (kobieta 30 lat), to choćby zaprzestał pracy na więcej niż 5 lat przed dojściem do wieku emerytalnego, uzyska emeryturę z mocy art. 19 ust. 2 ustawy.

Adwokat, który wstąpił do zespołu np. w 1955 r. w wieku lat 50 i nie pozostawał przedtem w zatrudnieniu, nie osiągnie wymaganego okresu zatrudnienia przed dojściem do 65 lat życia i nie uzyska prawa do emerytury (może natomiast uzyskać prawo do renty inwalidzkiej). Ustawa przewiduje jednak możliwość „dopracowania” brakującego okresu zatrudnienia (art. 20 ust. 3). W naszym przykładzie gdyby adwokat pracował w zespole jeszcze 10 lat, osiągnąłby okres zatrudnienia konieczny do uzyskania prawa do emerytury. Możliwość takiego „dopracowania” po dojściu do wieku emerytalnego brakujących lat określi jednak dopiero rozporządzenie Rady Ministrów, które dotychczas się nie ukazało.

Wysokość emerytury określa art. 22 ustawy. Nie ma tu potrzeby przytaczania tych kwot. Ogólnie tylko trzeba zaznaczyć, że ustawa podwyższa dość znacznie świadczenia pieniężne w porównaniu z dekretem.

Emeryturę powiększa się o 1% podstawy jej wymiaru (podstawy wymiaru emerytury, a nie emerytury, czyli o 1% zarobku, od którego oblicza się emeryturę) za każdy pełny rok ponad 20 lat zatrudnienia w Polsce Ludowej (uwzględnia się również okresy zaliczalne, a więc pracę w zespole przed 1.I.1964 r.), z tym jednak zastrzeżeniem, że liczy się nie więcej niż 10 lat i że bierze się pod uwagę tylko lata zatrudnienia do osiągnięcia 65 lat wieku (kobieta 60 lat).

Istnieje górna granica, której nie może przekroczyć wymiar emerytury wraz z dodatkami, z wyjątkiem jednak dodatku rodzinnego (art.

41—44) oraz dodatku z tytułu zaliczenia do I grupy inwalidów (art. 47 ust. 2). Dodatek rodzinny zastępuje zasiłek rodzinny przypadający pracownikowi, a ponieważ zasiłek wypłaca się niezależnie od wynagrodzenia, przeto górną granicę emerytury ustala się bez tego dodatku. Z tym zastrzeżeniem emerytura nie może przekroczyć 95% przeciętnego zarobku brutto.

VI. RENTA INWALIDZKA

Renta inwalidzka przysługuje wówczas, gdy pracownik stał się inwalidą w okresie zatrudnienia lub w okresie równorzędnym z zatrudnieniem (a nie w okresie zaliczalnym do zatrudnienia) lub w ciągu 18 miesięcy po upływie tego okresu oraz gdy ma wymagany okres zatrudnienia (art. 23 ustawy).

Inwalidztwem jest całkowita lub częściowa niezdolność do wykonywania zatrudnienia z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu (art. 12 ustawy).

Okres zatrudnienia zależy od wieku; dla pracownika, który ukończył 30 lat, wynosi on 5 lat. Bierze się pod uwagę tylko zatrudnienie (także okresy zaliczalne) z ostatnich 10 lat przed ustaniem ostatniego zatrudnienia, a jeżeli w chwili zgłoszenia wniosku o rentę inwalidzką zgłaszający pozostaje w zatrudnieniu — to w ciągu 10 lat przed zgłoszeniem wniosku (art. 24 ustawy). Jeżeli więc pracownik pracował np. od 1946 r. do 1954 r., a następnie od 1964 r. do 1967 r., to wprawdzie w sumie okres zatrudnienia wynosi więcej niż 5 lat ale te 5 lat nie mieszczą się w ostatnich 10 latach od ustania zatrudnienia, gdyż w tym okresie pracownik miał tylko 3 lata zatrudnienia. Nie uzyska on w takim wypadku renty inwalidzkiej.

Ustawodawca liczył się z tym, że adwokaci, którzy nie byli w stosunku zatrudnienia i od 1950 r. lub od lat następnych nie pracowali w zespołach, mogliby uzyskać rentę inwalidzką dopiero wtedy, gdyby inwalidztwo ich powstało po 1969 r., tj. po przepracowaniu 5 lat w obecnych zespołach. Ustawodawca wprowadził więc w § 4 rozporządzenia ulgowe warunki uzyskania renty inwalidzkiej stanowiąc, że do okresu zatrudnienia zalicza się w takim wypadku okres wykonywania zawodu adwokackiego w ciągu 10 lat przed powstaniem inwalidztwa. Zalicza się więc nie tylko okres pracy w zespole przed 1.I.1964 r., co wynika już z § 3 ust. 1 rozporządzenia, ale również okres wykonywania zawodu w kancelarii indywidualnej lub w innej formie (np. radcostwo na podstawie umowy zlecenia). Dotyczy to jednak tylko tych adwokatów, którzy w dn. 1.I.1964 r. należeli do zespołu lub którzy do zespołu wstąpili najpóźniej do 31.XII.1964 r. Przykład ilustrujący to zagadnienie podaje „Palestra” z 1966 r. nr 1, s. 61.

Inwalidztwo musi powstać w okresie wskazanym na wstępie niniejszego punktu. Adwokat, który przed 1.I.1964 r. nie miał okresu zatrudnienia i stał się inwalidą przed tą datą, nie uzyska prawa do renty inwalidzkiej, choćby od 1.I.1964 r. należał do zespołu. Dotyczyć to może np. adwokatów, którzy do 1.I.1964 r. prowadzili kancelarię indywidualną lub pełnili funkcję radców prawnych na podstawie umowy zlecenia i już przed datą wstąpienia do zespołu obecnego typu, tzn. wstąpienia po

31.XII.1963 r., byli inwalidami. Jeżeli jednak w okresie po wstąpieniu do zespołu po 31.XII.1963 r. nastąpi u takiego adwokata inwalidy istotne pogorszenie się stanu jego zdrowia lub powstanie nowe schorzenie uzasadniające samo przez się inwalidztwo, to uznaje się, że w takim wypadku inwalidztwo powstało w okresie zatrudnienia i że adwokat może uzyskać prawo do renty. ZUS w piśmie z dn. 3.VII.1965 r. (Znak: Rn 537/2/65) zajął stanowisko, że sam fakt pracy adwokata w zespole do 31.XII.1963 r. pozwala przyjąć, iż inwalidztwo jego do tej daty było jedynie inwalidztwem III grupy, a skoro stan jego zdrowia obecnie (tj. po 31.XII.1963 r.) czyni go inwalidą II grupy, to należy uznać, że inwalidztwo w tej wyższej grupie powstało po 1.I.1964 r., co uzasadnia przyznanie renty inwalidzkiej¹¹.

Wysokość renty inwalidzkiej w zależności od grupy inwalidztwa określa art. 25 ust. 1 ustawy.

Ponadto renta uległa podwyższeniu o 0,4—0,5% podstawy wymiaru renty za każdy pełny rok zatrudnienia w Polsce Ludowej ponad 5 lat, nie więcej jednak niż za 20 lat (art. 25 ust. 2 ustawy).

Inwalida, zwłaszcza III grupy, może być nadal zatrudniony (otrzymuje wtedy tzw. inwalidzką rentę wyrównawczą — art. 28 ustawy) i może — w związku z tą pracą — uzyskać we właściwym czasie prawo do emerytury. Ustawa zezwala mu wówczas na wystąpienie o zmianę renty inwalidzkiej na emeryturę (art. 29 ustawy).

Również renta inwalidzka nie może wynosić więcej niż 95% przeciętnego zarobku netto (art. 27 ustawy).

VII. WYPADKI PRZY PRACY

W razie zgonu lub inwalidztwa będącego rezultatem wypadku przy pracy lub choroby zawodowej, przypadają świadczenia uregulowane w zasadzie przepisami odrębnej ustawy z dn. 23.I.1968 r. o świadczeniach pieniężnych przysługujących w razie wypadku przy pracy¹². W pewnych jednak sytuacjach świadczenia z tytułu wypadku w zatrudnieniu normuje ustawa o p.z.e. (patrz art. 14—16, 23 i 26). Zagadnienia tego nie omawiam, gdyż „Palestra” poświęciła mu oddzielne opracowanie.

VIII. RENTA RODZINNA

Rodziny adwokatów prawdopodobnie nie czytują „Palestry”, ponieważ jednak ustawa znacznie rozszerzyła uprawnienia do tej renty, należy omówić — choćby pokrótce — te zmiany.

¹¹ Obszerniej na ten temat patrz: artykuł T. Wasyleckiego: „Palestra” z 1966 r. nr 7, s. 51. Informację w tym zakresie zawiera również pismo Prezydium NRA z dn. 18.XI. 1964 r. L.dz. 2583/64 do rad adwokackich.

¹² Dz. U. Nr 3, poz. 8.

Renta rodzinna przysługuje rodzinie zmarłego adwokata, jeżeli w chwili jego zgonu miał on warunki wymagane do uzyskania emerytury lub renty inwalidzkiej albo pobierał jedno z tych świadczeń (art. 30). Sam fakt zgonu uzasadnia przyjęcie inwalidztwa zmarłego.

Ustawa rozszerzyła krąg osób uprawnionych do renty rodzinnej, obejmując nim również ojczyma, macochę i przysposabiającego (art. 31). Renty rodzinnej nie traci dziecko uczęszczające do szkoły wyższej mimo zawarcia związku małżeńskiego, jeżeli ten związek został zawarty z osobą również uczęszczającą do szkoły wyższej (art. 32 ust. 3).

Studiujący w szkole wyższej może otrzymywać rentę rodzinną nawet do ukończenia 25 lat życia (zasadą jest wiek 24 lat) w wypadkach określonych w rozp. Przewodniczącego Komitetu Pracy i Płac z dn. 21.VI. 1968 r.¹³ Małżonek zgodnie z art. 33 ma prawo do renty rodzinnej, jeżeli m. in. wychowuje co najmniej jedno z dzieci, wnuka lub rodzeństwo w wieku do lat 16 (dotychczas wiek ten wynosił 8 lat). Wdowa ma prawo do renty, gdy w chwili zgonu małżonka lub w ciągu 5 lat po jego śmierci osiągnęła 50 lat życia (dotychczas 55). Małżonek rozwiedziony albo w chwili śmierci pracownika (rencisty) nie pozostający z nim we wspólności małżeńskiej uzyskuje prawo do renty tylko wówczas, gdy w chwili śmierci pracownika (rencisty) miał ustalone prawo do alimentów wyrokiem lub ugodą sądową. Przepis ten należy mieć na uwadze także w procesach rozwodowych, brak bowiem ustalenia alimentów dla małżonka w wyroku rozwodowym może go pozbawić prawa do renty rodzinnej.

Ustawa przyznaje wdowie nie mającej warunków do uzyskania renty rodzinnej prawo do tej renty, jeżeli w chwili śmierci pozostawała ona na utrzymaniu męża (może to dotyczyć np. młodych wdów), jednakże tylko przez rok (art. 34). W warunkach wskazanych w tym przepisie okres ten ulega przedłużeniu do 2 lat.

Małżonek zmarłego pracownika lub rencisty, jeżeli wstąpił w ponowny związek małżeński, tracił według dekretu prawo do renty. Obecnie ustawa w art. 36 zawieszła jedynie to prawo na czas trwania małżeństwa. Zawarcie przez małżonka otrzymującego rentę rodzinną małżeństwa ponownego z rencistą nie powoduje w ogóle utraty prawa do renty rodzinnej, jeżeli tę rentę pobierał tylko sam małżonek.

Wysokość renty określa art. 38 ustawy, przy czym również i ta renta wzrasta o 0,4% podstawy jej wymiaru za każdy pełny rok ponad 5 lat zatrudnienia zmarłego, ale nie więcej niż 20 lat. Maksymalny wzrost renty może więc wynieść 8% podstawy jej wymiaru. Renta rodzinna nie może przekroczyć 95% przeciętnego zarobku netto zmarłego.

IX. PONOWNE USTALANIE EMERYTUR I RENT

Dekret o p.z.e. przewidywał możliwość ponownego wymiaru rent starczych i inwalidzkich. Dotyczyło to wypadków, gdy rencista po uzyskaniu renty nadal był w zatrudnieniu i osiągnął wyższe zarobki niż przedtem. Ponowne przeliczenie tej renty na podstawie zarobków z okresu

po przyznaniu renty byłoby wówczas korzystne dla rencisty. Przeliczenie renty starczej dopuszczał art. 32 dekretu o p.z.e.

Ustawa wprowadziła w tym zakresie zmiany niekorzystne dla rencisty. Nie przewiduje ona bowiem możliwości ponownego ustalenia emerytury, choćby emeryt pracował nadal i osiągnął zarobki. Stanowi tak wyraźnie art. 70 ust. 4 ustawy. Ustawa wprowadziła tu jednak pewną ulgę dla osób otrzymujących rentę starczą na podstawie dekretu o p.z.e., a więc przed 1.I.1968 r. Osoby takie mogą mianowicie wystąpić o przeliczenie emerytury (na którą zamieniono od 1.I.1968 r. z urzędu rentę starczą — art. 97 i nast. ustawy), jeżeli wniosek o przeliczenie zostanie zgłoszony do 31.XII.1968 r.

Przepis ten może mieć istotne znaczenie dla adwokata, któremu już w swoim czasie przyznano rentę starczą z tytułu innego zatrudnienia (np. b. sędziowie, prokuratorzy itd.). Jeżeli osoby te są w zespołach obecnego typu przynajmniej od 3 lat oraz jeżeli dochód osiągany przez okres 3 lat w zespole byłby taki, że byłoby korzystniejsze dla nich przeliczenie renty według zarobku w zespole, mogą to uzyskać pod warunkiem złożenia wniosku o przeliczenie do 31.XII.1968 r. W innych wypadkach emerytury (zarówno nowe, jak i powstałe z przeliczenia dawnych rent starczych) nie podlegają ponownemu ustaleniu na podstawie zarobków osiągniętych po uzyskaniu emerytury (renty starczej). Dopuszczalne jest natomiast ponowne ustalenie wysokości renty inwalidzkiej na podstawie zarobków uzyskanych już po przyznaniu tej renty (art. 70 ustawy).

Zarówno emerytury, jak i renty mogą ulec dodatkowo zwiększeniu o kwotę wzrostu emerytury i renty (art. 22 ust. 2 i 25 ust. 2), jeżeli emeryt lub rencista po przyznaniu zaopatrzenia uzyskał dalsze okresy zatrudnienia, które uzasadniają wzrost emerytury i renty. Ze względu jednak na art. 22 ust. 2 ustawy, który wymaga, by okres ponad dwudziestu lat zatrudnienia w Polsce Ludowej osiągnięty został przed dojściem do 65 lat dla mężczyzny i 60 lat dla kobiety, zwiększenie emerytury z tego tytułu może dotyczyć tylko osób, które ją osiągają we wcześniejszym wieku (tj. pracowników I kategorii — art. 21 ust. 1 — do których nie zalicza się adwokatów). Patrz też: art. 114 ust. 2 ustawy. Jednakże przeliczenie ponowne renty inwalidzkiej oraz zwiększenie emerytury lub renty o kwotę wzrostu w związku z dalszym zatrudnieniem wymaga wniosku uprawnionego (a więc nie następuje z urzędu), a ponadto — i to ma istotne znaczenie — następuje dopiero po ustaniu zatrudnienia (art. 70—72 ustawy).

Renta inwalidzka może ponadto — zgodnie z art. 64 ustawy — ulec zmianie (in plus lub in minus) w wypadku, gdy w wyniku badań lekarskich rencista zaliczony zostanie do innej grupy inwalidzkiej (gdy inwalidztwo ustanie w ogóle, ustaje także prawo do renty inwalidzkiej).

X. ZAWIESZENIE PRAWA DO RENTY

Wypłata emerytur lub rent z powszechnego zaopatrzenia emerytalnego (z wyjątkiem rent z tytułu wypadków w zatrudnieniu) ulega zawieszeniu w razie osiągnięcia przez uprawnionego zarobku z tytułu zatrudnienia lub dochodu z innych źródeł.

Zgodnie z art. 65 ustawy, rozporządzenie Rady Ministrów określi wypadki, w których mimo osiągnięcia zarobków lub dochodów emerytura i renta nie ulega zawieszeniu bądź ulega zawieszeniu tylko częściowo. Zostało to dokonane w rozporządzeniu Rady Ministrów z dn. 9.I.1969 r.¹⁴

Zgodnie z przepisami tego rozporządzenia emerytura lub renta ulega zawieszeniu, jeżeli uprawniony osiąga zarobki z pracy w wysokości ponad 750 zł lub dochód z innych zajęć podlegający podatkowi od wynagrodzeń w kwocie ponad 750 zł miesięcznie (§ 2 ust. 1 pkt 1 i 8 rozporządzenia).

Dopuszczalna jest jednak kumulacja tych dwóch źródeł (§ 15 rozporządzenia). Emeryt lub rencista może więc osiągać z pracy odpowiadającej warunkom § 2 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia 750 zł miesięcznie oraz dochód z innych źródeł podlegający podatkowi od wynagrodzeń również w kwocie 750 zł miesięcznie — bez spowodowania zawieszenia prawa do renty. Adwokat-emeryt (rencista) pełniący np. funkcje radcy prawnego z tytułu umowy o pracę z wynagrodzeniem nie przekraczającym 750 zł miesięcznie może mieć jeszcze drugie radcostwo z tytułu umowy zlecenia z wynagrodzeniem do 750 zł miesięcznie.¹⁵

Powstał problem, czy kumuluje się udział w dochodzie zespołu i dodatek za kierownictwo zespołem, gdy kierownikiem jest adwokat-emeryt (rencista). Z. Kosiński w odpowiedzi na pytanie prawne zajął stanowisko, że nie zachodzi wówczas kumulacja i że adwokat taki, jeżeli uzyska w danym miesiącu w zespole udział w dochodzie w kwocie do 750 zł oraz dodatek za kierownictwo w kwocie 500 zł (obecnie 750 zł), nie powinien mieć zawieszoności prawa do renty.¹⁶

Odmienne stanowisko w tej kwestii zajął Komitet Pracy i Płac w piśmie z dn. 8.III.1968 r. (Zn. U 056-I-1/68) uznając, że kwoty te kumulują się i że jeżeli skumulowana suma przekroczy 750 zł, to emerytura (renta) ulega zawieszeniu. Stanowisko Komitetu budzi wątpliwości; zagadnienie powyższe omówiłem w oddzielnym opracowaniu.¹⁷

Jeżeli w poszczególnym miesiącu oddzielnie wzięty zarobek z pracy lub z umowy zlecenia przekroczył 750 zł, emerytura (renta) za ten miesiąc ulega zawieszeniu. Jeżeli jednak w całym roku kalendarzowym zarobek oddzielnie wzięty z każdego z tych źródeł nie przekroczył 9 000 zł, to zawieszona za te miesiące renta ulega przywróceniu, jednakże tylko za te z tych miesięcy, w których zarobek z pracy lub z umowy zlecenia (każdy oddzielnie wzięty) nie przekroczył 1500 zł (§ 4 rozporządzenia).

Przykład: Adwokat-emeryt (rencista) osiągnął w zespole w roku kalendarzowym 8 900 zł, przy czym w miesiącu kwietniu osiągnął 850 zł, w maju 1 000 zł, a w październiku 1 800 zł. Za każdy z tych trzech miesięcy emerytura (renta) uległa zawieszeniu. Z mocy jednak powołanego przepisu za miesiąc kwiecień i maj emerytura ulegnie przywróceniu, natomiast przywrócenie to nie nastąpi za miesiąc październik.

Dla uzyskania powyższego przywrócenia konieczne jest zgłoszenie wniosku do ZUS-u przed końcem następnego roku kalendarzowego.

¹⁴ Dz. U. Nr 3, poz. 16.

¹⁵ „Palestra” z 1967 r. nr 4, s. 110.

¹⁶ „Palestra” z 1967 r. nr 12, s. 73—74.

¹⁷ S. Garlicki: Zawieszenie prawa do renty kierownika zespołu, „Palestra” z 1968 r. nr 10, s. 7—13.

Omawiane rozporządzenie weszło w życie od 1.II.1969 r. Sądzić należy, że powyższe zasady będą stosowane w 1969 r. w wypadku, gdy ogólny roczny zarobek lub dochód nie przekroczy $11/12$ sumy 9 000 zł, tj. kwoty 8 250 zł.

Zawieszenie rent, jeśli chodzi o okres przed 1.II.1969 r. — normuje rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 6.V.1958 r. (Dz. U. Nr 26, poz. 111 z dalszymi zmianami, obojętnymi dla omawianego przez nas zagadnienia).

XI. POSTĘPOWANIE

Omówienia wymaga przepis art. 86, który wprowadza nie znane dekreto-*novum*.

Artykuł 76 dekretu o p.z.e. stanowił, że postępowanie w sprawie o świadczenia z dekretu wszczyna się na podstawie wniosku zgłoszonego za zgodą zainteresowanego przez zakład pracy lub radę zakładową albo na wniosek samego zainteresowanego lub jego pełnomocnika. W świetle tego przepisu zakład pracy lub rada zakładowa mogły wyręczyć pracownika w złożeniu wniosku o rentę, ale nie mogły tego uczynić bez zgody pracownika, wniosek więc zakładu pracy lub rady zgłoszony bez zgody pracownika nie był skuteczny.

Artykuł 86 ustawy stanowi, że postępowanie w sprawach o świadczenia wszczyna się na podstawie wniosku zgłoszonego przez zainteresowanego lub jego pełnomocnika, a po osiągnięciu przez pracownika wieku emerytalnego — również przez zakład pracy po zawiadomieniu o tym pracownika co najmniej na trzy miesiące przed zgłoszeniem wniosku. Wprowadzona więc została instytucja swego rodzaju przymusowego uzyskiwania emerytury. Przepis ten bowiem nie wymaga zgody pracownika, a jedynie notyfikowania mu zgłoszenia wniosku przez zakład pracy (ale nie przez radę zakładową). Ewentualny jednak sprzeciw pracownika byłby bezskuteczny.

Może to w dość szczególny sposób rzutować na pozycję adwokatów-członków zespołu, którzy doszli do wieku emerytalnego. Zespół jest zakładem pracy dla swych członków. Zespół mógłby więc w trybie art. 86 ustawy uzyskać dla swego członka emeryturę i na tej podstawie ograniczyć następnie jego udział w dochodach wyłącznie do kwot uzyskiwanych przez niego.

XII. PRZEPISY WPROWADZAJĄCE, PRZEJŚCIOWE I KOŃCOWE

Nowy system zaopatrzenia emerytalnego pociąga za sobą zawsze skomplikowany problem unormowania świadczeń już przyznanych na podstawie dawnych przepisów. Są to zagadnienia wymagające szerszego omówienia, tutaj więc mogą tylko b. lakonicznie wspomnieć o niektórych z nich.

Przepisy nowej ustawy stosuje się do spraw o świadczenia wszczętych na skutek wniosków zgłoszonych po 1.I.1968 r. Uprawnienia jednak do świadczeń za czas do 31.XII.1967 r. oraz wysokość tych świadczeń za ten okres ocenia się według przepisów dekretu o p.z.e. (art. 94—95 ustawy). Ustawa przyjmuje jednak ogólne założenie zrównania „starych” ren-

cistów z tymi, którzy uzyskują świadczenie według ustawy. Szczegółowe przepisy w tej materii zawiera art. 97 i nast. ustawy. Renciści, którzy mają prawo do renty zawieszona, mogą z tego dobrodziejstwa skorzystać tylko wówczas, gdy zgłoszą odpowiedni wniosek do 31.XII.1969 r. (art. 101).

Ustawa tylko w pewnych wypadkach zezwala osobom, którym prawnomocnie odmówiono świadczeń pod rządą dekretu o p.z.e., żądać ponownego rozpoznania ich spraw na podstawie ustawy. Wypadki te określa art. 96 ustawy. W szczególności mogą się ubiegać ponownie o świadczenie osoby, które nie miały do nich prawa według przepisów dekretu o p.z.e., jeżeli te prawa przyznaje im ustawa. Może to mieć znaczenie, zwłaszcza jeśli chodzi o renty rodzinne.

Wzrost świadczeń emerytalnych i rentowych wynikający z przepisów ustawy następuje nie od razu, lecz w dwóch etapach wskazanych w art. 107 i nast., z tym jednak zastrzeżeniem, że pełną wysokość osiągną te świadczenia począwszy od 1.I.1970 r.

OD REDAKCJI

Zamieszczamy poniżej dwa artykuły na temat tajemnicy zawodowej adwokata. Jest to temat niezwykle kontrowersyjny i trudny, o czym świadczy chociażby liczba zamieszczonych w naszym piśmie publikacji w ubiegłych latach. Obecnie publikowane artykuły są niejako zapoczątkowaniem drugiego etapu dyskusji, w której ostatnie słowo nieprędko chyba zostanie wypowiedziane. Doniosłość tematu i jego znaczenie dla zawodu adwokackiego sprawiają, że „Palestra” udziela mu swych łam, nie zawsze solidaryzując się z tezami lansowanymi przez autorów.

ZYGMUNT SKOCZEK

Spór o tajemnicę adwokacką

Wśród licznych obowiązków, jakie ciążyą na adwokatach, i uprawnień, jakie im w związku z wykonywaniem zawodu przysługują, kapitalne znaczenie mają zwłaszcza dwa: obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej oraz szczególne uprawnienia i gwarancje w sferze wolności słowa i pisma (immunitet adwokacki). Obie te kwestie mają doniosłe znaczenie dla należytego wykonywania obrony, a tym samym dla zabezpieczenia praworządności i zapewnienia prawidłowego wymiaru sprawiedliwości.

W kwestiach tych poglądy nauki prawa i orzecznictwa sądowego — niestety — nie zawsze były zgodne, nawet wtedy, gdy chodziło o in-